

שיעור 7 - שמואל א פרק ד עם מדרשים פסוקים יא - כב

(יא) וַאֲרוֹן אֱלֹהִים נִלְקַח וְשָׁנִי בְּנִי עָלֵי מִתּוֹ חֲפְנֵי וּפְיִנְחָס :

אלשיך על שמואל א פרק ד פסוק יא

(יא - יג) ויבוא והנה עלי ישב על הכסא כו'. אמר כי עלי יושב על הכסא כו'. והוא, כי האיש התאב לדעת בשורה ומקוה לאיש ומייחל לבני אדם יגידו דבר, אם עינים לו לראות ילך ברגליו אל הדרך אשר יבאו בו רגלי מבשר, ואם כהו עיניו ולא יוכל לראות ישב במקומו ויעיר און לשמוע הכאות פסיעות רגלי הבאים בדרך, לשאול או לשמוע מה בפיהם. אמר, שאחר שעלי עיניו החלו כהות כאשר אמר למעלה לא יוכל לראות (לעיל ג ב), והוא חרד (ותאב) [ודואג] על ארון ה' ואזניו כאפרכסת נגד הדרך לשמוע את אשר נעשה, ואיך יעשה אם בעיניו אינו רואה, נתן לבו לשמוע ממקום מושבו, אם איש מכה בדהרות רגליו על הדרך לשאול או לשמוע מה בפיו. וזהו יושב על הכסא, ואת מי שיד דרך היה מצפה, אם ישמע מי שיכה ברגליו דרך לשמור לשאול ממנו היה מצפה מתי ישמע, ומה שהיה תאב לשמוע הוא כי היה לבו חרד על ארון האלקים:

מלבי"ם שמואל א פרק ד פסוק יא

(יא) ואח"כ נלקח גם ארון אלהים כו' ומתו חפני ופינחס נושאיו, ובזה נתקיים נבואת שמואל כמ"ש ויהי דבר שמואל לכל ישראל:

(יב) וַיֵּרָץ אִישׁ בְּנֵימָן מִהַמְעֵרָה וַיָּבֵא שְׁלָה בַּיּוֹם הַהוּא וּמִדְּיו קָרְעִים וַאֲדָמָה עַל רֵאשׁוֹ :

רש"י שמואל א פרק ד פסוק יב

(יב) איש בנימן - זה היה שאול שחטף את הלוחות מיד גלית וברח לו:

רד"ק שמואל א פרק ד פסוק יב

(יב) וירץ איש בנימן - דרשו בו שהוא היה שאול בן קיש שחטף הלוחות מיד גלית הפלשתי וברח לו ורחוק הוא שהוציא אדם את הלוחות מהארון שהרי כמה נגעים וכמה רעות באו לפלשתים מקדושת הארון בהיותו בארץ פלשתים לבד כל שכן אם שלחו יד בו כי גם אנשי בית שמש שהיו ישראלים מתו כמה מהן כי ראו בארון ה':

מלבי"ם שמואל א פרק ד פסוק יב

(יב) וירץ. הגם שרבים מבני שילה היו שם ונסו, הנה הם בנוסם התפזרו בכל פנה, התחבאו במערות וצחיחים, ורק איש אחד רץ ובא ביום ההוא מן המערכה בדרך ישר לשילה לבשר הדבר כי ראה הכל בעיניו: ומדיו קרעים. על שבר בת עמו:

(יג) וַיָּבֹא וְהִנֵּה עָלָי יֹשֵׁב עַל הַפֶּסֶא יָד יָד דָּרָךְ מְצַפָּה כִּי הָיָה לְבוֹ חָרָד עַל אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְהָאִישׁ בָּא לְהַגִּיד בְּעִיר וַתִּזְעַק כָּל הָעִיר :

מלבי"ם שמואל א פרק ד פסוק יג

(יג) השאלות (יג - יז) מ"ש ויבא שילה, ויבא והנה עלי, והאיש בא להגיד, כפל לשון - למה הקדים שעלי יושב יד דרך מצפה? ואחרי זה הקדים כי עלי עיניו קמה ולא יכול לראות, ולמה קראו בפיו"ב בשם מבשר? ולמה לא הלך האיש תיכף אל עלי שהיה הכהן ואליו ראוי שיגיד ראשונה מה שקרה לבניו ולארון, ואם לא רצה לבשר בשורה למה לא נשמר מזה אח"כ ויגד לו פתאום עד שסבב מיתתו:

ויבא והנה עלי. מקדים דברו בל יפלא בעינינו, א] מדוע לא בא המבשר אל עלי בראשונה בשהוא נשיא עמו וראוי להגיד לו ראשונה? ב] איך לא נשמר מהגיד אל הזקן פתאום מיתת בניו ולקיחת הארון שזה גרם מיתתו, ומוציא דבה הוא כסיל, וכמ"ש חז"ל (פסחים ג ב). ע"ז מספר כי עלי היה אז ישב על הכסא יד דרך מצפה, ר"ל שלא היה בעיר רק בשער העיר מהעבר השני הקרוב אל הדרך, ושם היה יושב מצפה על מבשר שיבא מהמערכה להגיד לו מה נעשה עם הארון, כי היה לבו חרד על ארון האלהים: והאיש בא להגיד בעיר. האיש המבשר אחר שנס מהמלחמה סבב דרכו ובא מהעבר השני, ועי"ז היה ראשית הגדתו בעיר, שהם ראוהו תחלה, ועי"ז ותזעק כל העיר:

רד"ק שמואל א פרק ד פסוק יג

(יג) יד דרך מצפה - כתיב יד כלומר שהיה לבו מכה אותו ומפחד על ארון האלהים שיצא ונכתב יד לזה הטעם על דרך יד לב דוד אותו וקרי יד שפי' מקום כמו ויד תהיה לך כלומר היה יושב על הכסא במקום שהיה רואה דרך הבאים מן המלחמה והיה מצפה ומיחל שיבא אדם כי היה לבו חרד על ארון האלהים ויונתן הוסיף בו שער שתירגם על כבש אורח תרעא מסכי כמו שאמר בפסוק האחר בעד יד השער:

(יד) וַיִּשְׁמַע עֲלֵי אֶת קוֹל הַצֶּעֱקָה וַיֹּאמֶר מֶה קוֹל הַהֶמּוֹן הַזֶּה וְהָאִישׁ מֶהָר וַיָּבֵא וַיַּגִּד לְעֲלִי:

מלבי"ם שמואל א פרק ד פסוק יד

(יד) וישמע. וכיון ששמע עלי את קול הצעקה ושאל על סבתו, קראו להאיש שיבא להגיד לעלי, כי לא רצה שום איש להגיד בשורה רעה כזאת להזקן. ובהיות שהאיש נקרא במהירות אל עלי אחר שכבר היתה צעקה ברחובות, חשב שכבר ידע עלי כלל הדברים ואינו דורש מאתו רק לדעת פרטי הדברים, וגם שע"י המהירות לא הגיד בישוב הדעת והגיד לו הכל פתאום, וז"ש והאיש מהר ויבא, ועי"ז ויגד לעלי את הכל פתאום:

(טו) וַעֲלִי בֶן תְּשֻׁעִים וַשְּׁמֹנֶה שָׁנָה וַעֲיִנְיוֹ קָמָה וְלֹא יָכוֹל לְרֹאוֹת:

רד"ק שמואל א פרק ד פסוק טו

(טו) ועיניו קמה - כל אחת מעיניו קמה כלומר כהתה ואמר לשון קימה בעין וכן כי קמו עניו משיבו כי לעת הזקנה תיבש הלחות ויקומו יתרי העין ותכנס העין בחזרה ויש מפרשים ענין כליון עינים וכן תרגם יונתן כלו עיניהם קמה עיניהו וכן ת"י ועיניו קמה:

מצודת ציון שמואל א פרק ד פסוק טו

(טו) קמה - ר"ל כל אחת קמה כי בעת הראות דרך העין להתנענע ושל עלי קמה ועמדה כי לא ראה עוד:

(טז) וַיֹּאמֶר הָאִישׁ אֶל עֲלִי אֲנֹכִי הִבֵּא מִן הַמַּעֲרָכָה וְאֲנִי מִן הַמַּעֲרָכָה נִסְתִּי הַיּוֹם וַיֹּאמֶר מֶה הָיָה הַדָּבָר בְּנִי:

מלבי"ם שמואל א פרק ד פסוק טז

(טז) אנכי הבא. הודיע לו, א] שבא מן המערכה, וראה הכל בעיניו. ב] שבל יחשב שעברו ע"ז איזה ימים שאפשר ששכח איזה דבר, כי היום נס מן המערכה (וחז"ל (שוחר טוב שמואל יא) לישב הכפל פה דרשו שהיה שאול, ושבא מן המערכה שילה, ועז"א אנכי הבא מן המערכה, ושם שמע שנשבה הארון וחזר בו ביום אל המערכה וחטף הלוחות ונס עמהם בו ביום שנית לשילה, ועז"א מן המערכה נסתי היום):

(יז) וַיַּעַן הַמַּבְשָׁר וַיֹּאמֶר נָס יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי פְלִשְׁתִּים וְגַם מִגִּפְהָ גְדוֹלָה הָיְתָה בָּעַם וְגַם שָׁנִי בְּנִיךָ מֵתוֹ חָפְנִי וּפִינְחָס וְאַרְוֹן הָאֱלֹהִים נִלְקָחָה: פ

מצודת ציון שמואל א פרק ד פסוק יז

(יז) המבשר - כל המספר חדשות בין טוב בין רע נקרא מבשר:

מלבי"ם שמואל א פרק ד פסוק יז

(יז) ויען המבשר ויאמר. יש הבדל בין מגיד ובין מבשר, שמבשר הוא תמיד לטוב, שמגיד דבר שחברו שמח בו ורוצה לשמעו, ופה שבא על דבר רע הוא בדבר שצריך להגידו והוא המוכן להגיד כי יודע הדבר בבירור או שראה בעיניו, וכוונתו שאחר שחשב שכבר הוגד הדבר לעלי, ולא קראוהו רק מצד היותו מבשר ויודע הכל בבירור, ולכן לא נשמר ברוחו והגיד כל מה שנתהוה כסדר, תחלה נס ישראל ואחר כך מגפה גדולה היתה בעם ואח"כ מתו חפני ופינחס ואח"כ נלקח ארון אלהים. ובאמת אצל עלי היה הכל שמועה פתאומית, ולכן:

אלשיך על שמואל א פרק ד פסוק יז

יד - יז) ויען המבשר ויאמר נס ישראל לפני פלשתים כו'. היחל בקל הקל תחלה בעם הבלתי קרובים אליו, ואחריהם בניו, ואחר הכל החמור יותר והוא ארון האלקים נלקחה. ולא אמר לקחו וגם לא אמר נלקח, כי אם נלקחה לשון נקבה, לומר כי לא לקחוהו בחזקה במלקוח שבי לומר לקחו, כי אם נלקח, וגם לשון נקבה, כלומר לא כאיש שמתאמץ בל ילקח, כי אם כאשה תשת כח שלא תראה אפילו הוראת היותה בלתי חפצה שתלקח, כי אם כנמסרת בידם, כך הארון על שהוציאוהו שלא כפי כבודו מרצונו געלה בישראל ונלקח כברצון:

מדרש שמואל (בובר) פרשה יא

[ב] ויבא והנה עלי וגו', ויען המבשר ויאמר נס וגו', וארון האלהים נלקחה (ש"א = שמואל א' = ד' י"ג י"ז), תששה מדת הדין כנקבה. ויהי (בהזכירו) [כהזכירו] את ארון האלהים וגו'

(יח) וַיְהִי כִּהְזָכִירוּ אֶת אַרְוֹן הָאֱלֹהִים וַיִּפֹּל מֵעַל הַכֶּסֶּא אַחֲרָנִית בְּעַד יַד הַשָּׁעַר וַתִּשְׁבֶּר מִפְרָקוֹתָיו וַיָּמַת כִּי זָקֵן הָאִישׁ וְכָבֵד וְהוּא שָׁפֵט אֶת יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה:

מלבי"ם שמואל א פרק ד פסוק יח

(יח) ויהי כהזכירו את ארון האלהים. שהוא היותר יקר בעיניו: ויפל וכו'. נתן ג' טעמים על שנשבר מפרקתו בנפילה זאת, א] שנפל מעל הכסא, שהוא מקום גבוה. ב] שנפילתו היתה אחרנית. ג] שנפל בעד יד השער, שהיה על מרומי קרת, ולכן ותשבר מפרקתו וימת תיכף. עתה נותן ג' טעמים על שמת תיכף, א] כי זקן האיש, בשנים. ב] וכבד, בגוף. ג] אפסו כחותיו מרוב עבודה, ששפט את ישראל ארבעים שנה:

(יט) וַכִּלְתּוּ אֵשֶׁת פִּינְחָס הָרֹה לָלֶת וַתִּשְׁמַע אֶת הַשְּׁמֵעָ אֶל הַלְּקַח אַרְוֹן הָאֱלֹהִים וַיָּמַת חָמִיָּה וַאִישָׁהּ וַתִּכְרַע וַתֵּלֶד כִּי נֶהְפְּכוּ עָלֶיהָ צָרִיָּה:

מלבי"ם שמואל א פרק ד פסוק יט

(יט) השאלות (יט - כב) מדוע סדר אל הלקח ארון אלהים ואל מות חמיה ואישה וכן בפסוק כ"א, ובפסוק י"ז סדר תחלה מיתת חפני ופנחס, ואח"כ לקיחת הארון שהיה אח"כ כנ"ל? מ"ש ותקרא לנער וכו' אל הלקח, ותאמר גלה כבוד וכו', הוא כפל מבואר אין לו הבנה כלל, ותחלה הזכירה מה שנלקח הארון ומת חמיה ואישה וסיימה רק בלקיחת ארון האלהים לבד, שזה צריך טעם ודעת:

וכלתו. ספר איך ספו תמו כל בית עלי ביום ההוא, כלתו היתה קרובה ללדת ותשמע כו' אל הלקח ארון, כי העם הקדמיו החשוב בעיניהם שהוא הארון ואחריו מות עלי ואחריו מות אישה: כי נהפכו עליה צריה. פי' מהר"א, שאחר יציאת הולד נהפכו לאחור, ונעדרו הצירים והמכאובים ולא זבו ממנה המותרות הדמיות, כי בהעדר הכח והפסק המכאובים לא יצאו עוד, וזה היה סבת מיתתה. ומלת ללת פי' בחסרון ד' ללדת, והרד"ק מפרשו מענין יללה, והרלב"ג מפרשו משורש נלה, כמו (ישעיה לג, א) כנלותך לבגוד, שהוא מענין כליון והשלמה שנשלמו ימי הריונה:

בראשית רבה (וילנא) פרשת וישלח פרשה פב

ותלד רחל ותקש בלדתה, שלשה הן שנתקשו בשעת לידתן ומתו כשהן חיות ואלו הן, רחל, ואשת פינחס, ומיכל בת שאול, רחל, ותלד רחל ותקש בלדתה, אשת פינחס, (שמואל א ד) וכלתו אשת פינחס, מיכל, שנאמר (שמואל ב ו) ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה, א"ר יהודה בר סימון עד יום מותה לא היה לה ביום מותה היה לה, ה"ה ד' (ד"ה = דברי הימים = א ג) הששי יתרעם לעגלה אשתו, ולמה הוא קורא אותה עגלה, א"ר יהודה בר סימון שפעת כעגלה ומתה.

(כ) וַכָּעֵת מוֹתָהּ וַתִּדְבַּרְנָה הַנְּצַבּוֹת עָלֶיהָ אֶל תִּירָאִי כִּי בֵן יֻלְּדֶתָ וְלֹא עֲנִתָה וְלֹא שָׁתָה לְבָה:

מצודת דוד שמואל א פרק ד פסוק כ

(כ) וכעת מותה - וכאשר בא עת מותה ע"י הלידה הפתאומית:

אל תראי - היות חשבו שמתפחדת שלא תמות גם היא בעבור רוע המזל וכמ"ש רז"ל אחד מן המשפחה שמת ידאגו וכו' ולזה אמרו לה דע כי בן ילדת ושוב אין לך לפחד כי אם נולד בן זכר נתרפאת כל המשפחה וכמ"ש רז"ל:

ולא שתה לבה - אל דבריהן:

(כא) וַתִּקְרָא לְנֶעֱר אִי כְבוֹד לְאֹמֶר גָּלָה כְבוֹד מִיִּשְׂרָאֵל אֶל הַלְּקַח אַרְוֹן הָאֱלֹהִים וְאֶל חָמִיָּה וַאִישָׁהּ:

רש"י שמואל א פרק ד פסוק כא

(כא) אי כבוד - אין כבוד וכן (איוב כב) ימלט אי נקי אין נקי:

אל הלקח - כמו על הלקח ואין צריך לזוזו מלשון אל למי שיודע להבין דברו:

אל הלקח - איטויור"ש לאישטריפו"ש בלעז:

ואל חמיה - ואל הרעה זאת שמת חמיה ואישה:

רד"ק שמואל א פרק ד פסוק כא

(כא) אי כבוד - כמו אין כבוד בחסרון הנו"ן ובא בחירק כמו ואין יש פה תחת ידך או כמו אי כבוד בצירי כלומר איה הכבוד שאיננו היום בישראל:

רלב"ג שמואל א פרק ד פסוק כא

(כא) ואל הלקח ארון האלהים ואל מות חמיה ואישה - כי חמיה היה נביא וכהן גדול ואישה היה ראוי לשמש בכהונה גדולה אחריו כי ידמה שהיה יותר ראוי לכהונה מחפני כי לא היה רע כ"כ כמו חפני ולזה נתקיימה הכהונה גדולה מזרע פינחס עד מלכות שלמה כמו שיתבאר במה שיבא ולזה הקדים בפורענות לזכר חפני קודם פינחס בסוף הענין שבא לזכר כי הסבה החזקה למה שאמרה גלה כבוד מישראל הוא הלקח ארון האלהים כי כבר נשאר לישראל נביא והיה שם מהכהני' גם כן מי שיתמנה כהן גדול תחת עלי:

מלבי"ם שמואל א פרק ד פסוק כא

(כא) ותקרא לנער אי כבוד. ר"ל איה הכבוד, אין כבוד ישראל עוד. ובארה דבריה כי גלה כבוד מישראל אל הלקח וכו', כוונתה כי יש שני תורות, תורה שבכתב ומשכנה בארון, ותורה שבע"פ ומשכנה בלבות חכמי ישראל אשר קבלו ממשה רועה נאמן, ואם יעדר אחד מהם ישלימהו השני, ר"ל אם היה נלקח הארון לבד ועלי ובניו היו בחיים, היה אפשר להחזיר התורה על ידם, כמ"ש ר' מאיר (כתובות קג ב) (אלמלא) [אלו] (ד)אשתכח תורה מישראל הוה מהדרנא ליה מפלפולי, אבל עתה גלה הכבוד בהחלט באשר נלקח הארון וגם מת חמיה ואישה:

(כב) ותאמר גלה כבוד מישראל כי נלקח ארון האלהים: פ

רד"ק שמואל א פרק ד פסוק כב

(כב) ותאמר - פעם אחרת אמרה כי בתחלה אמרה גלה כבוד בעבור הארון שנשבה ובעבור שמת חמיה ואישה ועתה שבה ואמרה בעבור הארון לבדו גלה כבוד כי הוא עיקר הכבוד:

אלשיך על שמואל א פרק ד פסוק כב

(כא) ותקרא לנער אי כבוד לאמר גלה כבוד מישראל כו'. ולבא אל ביאור קריאת השם ומאמרה, נשית לב אל אומרו לאמר, כי הוא מיותר ובלתי מובן, כי אינו לאמר לאחרים. אך הוא כי היא קראה לנער אי כבוד, והיה נראה לנצבות שכונתה לאמר גלה כבוד מישראל על הלקח ארון האלקים ואל חמיה ואישה:

אז בשומעה חזרה ותאמר כי לא לאמר כך כיונה, כי אם אל (כב) הלקח ארון האלקים כי כבוד ה' עליו זרח וגלה מישראל:

מצודת דוד שמואל א פרק ד פסוק כב

(כב) ותאמר - וחזרה ואמרה עיקר גלות הכבוד הוא בעבור כי נלקח הארון:

מלבי"ם שמואל א פרק ד פסוק כב

(כב) ותאמר. אח"כ הוסיפו לאמר שאין לחלק זה בשני שמות, כי כמו שהארון הוא ארון אלהים השומר לדברות האלהיים אשר היו חרותים על הלוחות אבנים, כן עלי ובניו מקבלי תורה שבע"פ, המה ארונות קדושים נוצרים את לוחות הברית החרות על לוח לב שהם חוקי תורה שבע"פ הכתובים על לב החכמים, כמ"ש ועל לבם אכתבנה (ירמיה לא, לג), ותורתך בתוך מעי (תהלים מ, ט), עד שעל אבדן שניהם יצדק לאמר כי נלקח ארון אלהים. ויהיה ארון שם המין, ר"ל ארונות האלהיים כולמו, הארון לתורת הכתב והארונות לתורה שבע"פ. ובזה עוררה אבל גדול על בעלה ואישה להשוותם עם ארון הברית, וכמ"ש חז"ל (מכות כב ב) כמה טפסאי בבלאי דקיימי מקמי אורייתא ולא קיימי מקמי גברא רבא וכו':

